

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА СЕМАНТИКИ ФЛОРОНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Антоніна Чернявська

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ORCID ID 0000-0001-7625-6588

Web of Science Researcher ID HTO-9387-2023

chernyavskatonya@gmail.com

Ключові слова: флоронім,
паремія, фразеологізм,
семантика, символ, сема,
асоціація, національно-
культурна специфіка.

Ця стаття є спробою встановити спільне та відмінне в семантиці фразеологічно об'єктивованих флоронімів **конюшина** / **clover**, **нарцис** / **narcissus**, **чортонолох** / **thistle** у зіставному аспекті в українській та англійській мовах. Схарактеризовано національно-культурну специфіку семантики досліджуваних флоронімів, проаналізовано їхнє символічне значення та встановлено конотації у зіставляваних мовах.

Виявлено, що флоронім **конюшина** мало представлений у фразеологізмах та пареміях української мови, проте через глобалізацію, чотирилиста **конюшина** / **four-leaved clover** слугує символом удачі в обох лінгвокультурах і у складі фразеологізмів може мати локативну ознаку. В англійській мові флоронім **clover** має архісему «пахучість, духмяність» та сполучається з атрибутом **sweet** у фразеологізмах. Виокремлено семи «множинність», «розкоші, багатство, комфорт» та асоціацію із суспільством у семантиці досліджуваного флороніма в англійській фразеології. **Трилисник** / **shamrock** слугує символом Ірландії та Св.Патрика.

Встановлено, що в українській мові флоронім **нарцис** може асоціюватись із доглянутим парубком, а в англомовному просторі квітка **daffodil** слугує національною емблемою Уельсу та є провісником весни. З'ясовано, що флоронім **нарцис** / **narcissus** має семи «егоїзм» та «самозакоханість» і є пейоративно конотованим в обох лінгвокультурах через асоціацію з нарцисизмом.

Виокремлено спільні семи «колючість», «неприємність» флоронімів **чортонолох** / **thistle** в зіставляваних мовах і встановлено, що досліджувана квітка може слугувати апотропеєм / амулетом від злих сил в обох лінгвокультурах. **Чортонолох** / **Thistle** є національною емблемою Шотландії. В українській фразеології флоронім **чортонолох** має сему «непотріб», а флоронім **будяк** може асоціюватись зі старим холостяком, набридливим залицяльником, гріхом і мати сему «прикрість». З'ясовано, що семантичні складники аналізованого флороніма сприяють об'єктивації причинового зв'язку «дія → наслідок» в українській фразеології.

NATIONAL AND CULTURAL SPECIFICITY OF FLORONYMS' SEMANTICS IN THE UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Antonina Cherniavska

Lecturer,

Lviv State University of Life Safety

Key words: *floronym, paroemia, phraseologism, semantics, symbol, seme, association, national and cultural specificity.*

This article attempts to establish similarities and differences in the semantics of phraseologically objectified floronyms *конюшина /clover, нарцис / narcissus, and чорноголох / thistle* in a contrastive aspect in the Ukrainian and English languages. The national and cultural specificity of the analysed floronyms' semantics in the contrasted languages has been characterised, their symbolic meaning and connotations have been explored.

It has been determined that the floronym *конюшина / clover* is rarely distributed in Ukrainian idioms and proverbs, but due to globalisation, the *four-leaved clover* serves as a symbol of good luck in both linguocultures and can have a locative feature in idioms. In the English language, the floronym *clover* has the archiseme "fragrance, aroma" and is combined with the attribute *sweet* in idioms. The semes "plurality", "luxury, wealth, comfort" and the association with society of the studied floronym's semantics have been identified in English idioms. *Clover/ shamrock* represents Ireland & its patron St. Patrick.

It has been established that in the Ukrainian language, the floronym *нарцис / narcissus* can be associated with a well-groomed young man, while in English-speaking countries, the *daffodil* flower serves as the national emblem of Wales and is a harbinger of spring. It has been revealed that the floronym *нарцис / narcissus* has the connotations of "selfishness" and "self-love". Moreover, the analysed floronym is pejoratively connoted in both linguocultures due to its association with narcissism.

The common semes "prickliness" and "unpleasantness" of the floronym *чорноголох / thistle*'s semantics in the contrasted languages have been identified, and it has been established that the flower under study can serve as an apotropaic symbol / amulet against the evil in both linguocultures. *Thistle* is the emblem of Scotland. In addition, in Ukrainian phraseology, the floronym *чорноголох / thistle* has the seme "rubbish", while the floronym *будяк / burdock* can be associated with a senior bachelor, an annoying suitor, sin and have the seme "annoyance". It has been determined that the semantic components of the analysed floronym contribute to the objectification of the causal relationship "action → consequence" in Ukrainian phraseology.

Вступ. Актуальність проблематики розвідки полягає в необхідності встановлення лінгвокультурної специфіки семантики флоронімів *конюшина /clover, нарцис / narcissus, чорноголох / thistle* у зіставному аспекті в українській та англійській мовах.

Мета дослідження – здійснити аналіз семантики фразеологічно об'єктивованих флоронімів в зіставному аспекті, та встановити спільне й відмінне в колективних уявленнях носіїв української та англійської мов.

Під час аналізу з'ясовуємо, що семантичні компоненти досліджуваних флоронімів сприяють фразеологічній об'єктивації певних концептів. Послугуючись терміном «концепт», розуміємо

«складноструктурований етносоціолінгвокультурний феномен з поняттєвим началом, що має двоїсту сутність – психічну (як ідеальний прообраз, що уособлює культурно зумовлені уявлення мовця про світ) та мовну (Коцюба, 2010: 12–13).

Матеріал і методи дослідження. Під час розгляду семантики аналізованих флоронімів застосовано метод суцільної вибірки для інвентаризації емпіричного матеріалу дослідження. Аналіз словникових дефініцій ужито для з'ясування денотативного, конотативного та символічного значення досліджуваних флоронімів. Для аналізу фразеологізмів з компонентом флоронімом ужито метод лінгвістичного опису, зіставний аналіз та елементи компонентного аналізу для

встановлення спільного та відмінного в семантиці флоронімів української та англійської мов. Для виявлення асоціативних зв'язків між семантикою фразеологізму та національно-культурною специфікою мови застосовано лінгвокраїнознавчий коментар. Синтезовані, узагальнені результати відображено у висновку дослідження.

Результати та обговорення. В англійській культурі побутує повір'я втілене у фразеологічний одиниці (далі – ФО): (a) *four-leaf / -leaved clover* (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1995: 213). Оскільки *чотирилиста конюшина* рідко трапляється, вважають, що вона приносить удачу тому, хто її знайде. Флоронім *clover* уживається в прямому значенні: “a small plant with (usu) three leaves on each stem, and purple, pink or white flowers, grown as food for cattle, etc” (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1995: 213), а *чотирилисник* асоціюється з удачею.

Спостерігаючи за ростом рослин, англійці зробили фразеологізоване узагальнення з досліджуваним флоронімом: *clover is the mother of corn* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 546). У фразеологізмі йдеться про сівозміну – чергування сільськогосподарських культур на тій самій земельній площі протягом кількох років. Отже, називаючи *конюшину* матір'ю зернових культур, народ підкреслює її високу утилітарну цінність.

ФО *in clover* (Longman Dictionary of English Language and Culture, 2003: 238); *to live (to be) in clover* (Балла1, 1996: 209); *to be in clover* (The Penguin Dictionary of English Idioms, 2002: 47) означають розкішне життя у комфорті й багатстві без докладання зусиль. Ймовірно, спостереження перенесено зі світу фауни на світ людей, з огляду на те, як мирно пасеться худоба на полі з конюшиною (The Penguin Dictionary of English Idioms, 2002: 47). Отже, флоронім *clover* має сему «розкоші, багатство, комфорт». В українському пареміологічному корпусі теж побутує подібний фразеологізм, поширений у степових говірках Донбасу, з цілком протилежним значенням: *Як коник у кашу (у кашку)* (Ужченко, 2013: 273), який уживається зі словами *ускочити, потрапити, влипнути* і т. ін. Так говорять про скрутне становище, безвихідь. В обох мовах досліджуваний флоронім може мати локативну ознаку.

Слід зазначити, що селяни здавна (уперше занотовано близько 1660 р) помітили закономірність – чим більше конюшини на пасовищі, тим краще процвітає скотарство: *in / on [Aus] clover* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 248), ця ідіома значить «у комфорті

й великій кількості». Приказка стала загальноновживаною на початку 18 століття. Отже, досліджуваний флоронім може мати сему множинності. Паремія *thrive as a cow does on wet clover* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 248) означає цілком протилежне.

Ідіома *pigs in clover* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 274) має дещо зневажливу конотацію й уживається на позначення заможних людей, які не вміють поводитися в суспільстві й не по праву займають високе суспільне становище, так звані «нові багатії». Тож, зоонім *pigs* має пейоративну конотацію й асоціюється з нуворишами, відповідно, флоронім *clover* має локативну ознаку й асоціюється з вищим світом. Семантичні компоненти досліджуваного флороніма сприяють фразеологічній об'єктивації концепту *невідповідність*.

Досліджуваний флоронім може уживатися в поєднанні з атрибутом *sweet* і має архісему «пахучість, духмяність»: *sweet as the clover with the bumblebees humming over it* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 450). Вірогідно, аромат квітки приваблює комах для запилення.

Фразеотермін, похідний від досліджуваного флороніма, *cloverleaf* (Oxford Learner's Dictionaries, 2025) позначає дорожню розв'язку на різних рівнях, яка за своєю конфігурацією нагадує лист конюшини.

Конюшина / clover символізує божественну тріаду, потрійний аспект життя як тіла, душі та духа. У Китаї квітка символізує літо, а в християнстві *конюшина* – символ Трійці, емблема ірландського Святого Патрика та Ірландії (Cooper, 1987: 38).

Англійське визначення флороніма *narcissus* “a plant, growing from a bulb, that produces long leaves and white or yellow flowers in spring” (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1995: 772) майже ідентичне до українського значення флороніма *нарцис* «Трав'яниста цибулинна рослина з лінійними листками та білими або жовтими запашиними квітками» (Словник української мови, 1970–1980). В англійській мові досліджуваний флоронім представлений двома варіантами: *narcissus* та *daffodil*. Другий флоронім позначає жовтий нарцис, а коли вживається як колоронім, то стоїть на позначення блідо-жовтого кольору (Балла1, 1996: 260), а колоронім *daffodil yellow* (Lexico, 2019) означає яскраво-жовтий колір. Крім цього, в англомовному світі *daffodil* є національною емблемою Уельсу (The Free Dictionary by Farlex, 2015).

Вірогідно, внаслідок спостереження за природою утворилось англійське прислів'я *Daffodils are a harbinger of spring* (Longman Dictionary of

English Language and Culture, 2003: 600). Справді, цвітіння нарцисів може вважатись ознакою весни, оскільки ці квіти розцвітають одними з перших у цю пору року. У квітковій символіці *нарцис розглядають як символ весни, а також пов'язують зі сном, смертю й воскресінням* (Biedermann, 1994: 235).

У психології та медицині є терміни, які походять від досліджуваного флороніма, а саме: *narcissism* (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1995: 772) *нарцисизм* (Балла2, 1996: 6) – це аномальна, патологічна любов до самого себе чи надзвичайне захоплення собою. А термін *narcissist* (Балла2, 1996: 6) позначає самозакохану людину, або ж того, хто страждає на нарцисичний розлад. Очевидно, що назва цих термінів походить від давньогрецького міфу про Нарциса – гарного юнака, який відмовляв усім залицяльницям, і за це був покараний богами, закохавшись у своє власне відображення у воді. Намагаючись обійняти своє відображення, він потонув і, згодом переродився у квітку нарциса (The Facts On File Dictionary of Allusions, 2009: 328). В українському просторічному мовленні побутує фразеологізм *самозакоханий нарцис* (Мацюк, 2013: 246), так, за словами З.Мацюк, на Західному Поліссі говорять про акуратного хлопця. Так само в англійській мові чоловіче ім'я *Narcissus* (Балла2, 1996: 6) може вживатися в переносному значенні *narcissus* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 791) – самозакохана людина; людина, що милується сама собою. Досліджуваний флоронім може містити семи «егоїзм» та «самозакоханість». Отже, асоціація з нарцисизмом надає досліджуваному флороніму пейоративного забарвлення в обох мовах.

Квітка *нарциса* символізує самодостатність, самозакоханість, марнославство. Завдячуючи своїй формі, яка нагадує лілію, в християнстві *нарцис* з'являється на зображеннях Марії (Biedermann, 1994: 235) на картинах присвячених Благовіщенню, й означає божественну любов і жертву. В Греції нарцис втілював самозакоханість, холодність, смерть у юнацтві, а солодкий і п'яний аромат квітки, що викликав безумство, символізував результат самозакоханості й марнославства (Cooper, 1987: 111). За іншим трактуванням символіки досліджуваного флороніма – світ є велетенським Нарцисом, заглибленим у самоспоглядання (Cirlot, 2001: 226).

Цікавою є біблійна алюзія *Rose of Sharon* (The Facts On File Dictionary of Allusions, 2009: 406) – невстановлена квітка, чия краса репрезентує кохання чи любов та вживається для опису Ісуса Христа. Образ шаронської троянди трапляється у біблійній «Пісні Пісень Соломона» (2:1), де

наречена говорить: *"I am the rose of Sharon, and the lily of the valleys"*, пор. з укр. перекладом цього фрагмента *«Я – нарцис шаронський, лілея на долині»* (Святе Письмо Старого та Нового Заповіту, 1992: 740). Цю квітку орієнтовно ідентифікують як осінній крокус, асфодель, тюльпан чи нарцис; вона процвітала на рівнині Шарон, родючому місці на узбережжі давньої Палестини (Чернявська, 2019: 29).

Ботанічний термін *thistle family* (Балла2, 1996: 515) уживається на позначення родини складноцвітих, а *thistle* (Балла2, 1996: 515) позначає осот, будяк та чортополох. Визначення флороніма *thistle* наступне в англійській мові: *"a wild plant with prickly leaves and purple, white or yellow flowers. The thistle is the national symbol of Scotland"* (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 1995: 1242). В українській мові цей флоронім представлений такими варіантами: *будяк* – *«Колюча трав'яниста рослина-бур'ян»* (Словник української мови, 1970–1980), *реп'ях* – *«Бур'ян родини складноцвітих з чіпким суцвіттям і з колючками»* (Словник української мови, 1970–1980) та *чортополох* – *«Народна назва колючого бур'яну (будяків, осоту, татарнику тощо)»* (Словник української мови, 1970–1980), а в просторічному мовленні переносне значення чортополоху: *«непотріб»* (Словник української мови, 1970–1980). За словами В. Жайворонка така назва флороніма *чортополох*, ймовірно, походить від вірування, що нечиста сила, яка лякає (полохає) людей, водиться в заростях цієї рослини. *Чортополох* слугував як оберіг для домашньої худоби, крім цього ним відганяли нечисту силу (Жайворонко, 2006). В народній магії з давніх давен ця бійцівська рослина визнавалась надійним оберегом від вроків, магічних заклять і темних чар. Отже, в обох лінгвокультурах ця рослина уважалась найсильнішим апотропеєм, захистом від злих сил. Також в наївному світобаченні обох народів досліджуваний флоронім не має чіткої пейоративної чи меліоративної кваліфікації. Згідно висновків Дж. Купера, у європейській символіці *чортополох* означає виклик, аскетизм, мстивість, мізантропію та є їжею віслюків, що відобразилось у пареміях. В християнській символіці його колючки уособлюють муки Христа, а також гріх, земні печалі й зло, злобу, що посягає на добродішність (Cooper, 1987: 170).

Похідний прикметник *thistly* (Балла2, 1996: 515) має значення *«зарослий будяками, колючий»*. У просторіччі українці порівнюють дуже набридливую людину з реп'яхом: *як реп'ях* (Юрченко, Івченко, 1993: 126). В українському мовному корпусі побутує низка компаративних ФО з меронімом *реп'ях*: *Держиться як реп'ях*;

Держитесь як реп'ях кожуха; Мов реп'ях взявся; Прив'яз як реп'ях; Прип'явся як реп'ях кожуха; Пристав як реп'ях; Пристав як реп'ях собаці до хвоста; Причепився як реп'ях; Причепився як реп'ях до свитки; Ув'язався як реп'ях у пелену; Уп'явся як реп'ях; Ухватився як реп'ях; Ухопився як реп'ях (Юрченко, Івченко, 1993: 126); *Пристава (прип'явся; причепився), як реп'ях (смола) до кожуха* (Колоїз, 2016: 107); *Чіпляється як реп'ях до кожуха* (Юрченко, Івченко, 1993: 126); *Причепився / взявся / ухпився / уп'явся / прив'яз / держиця / ухватився / узявся, як реп'ях / реп'яхом; Мов реп'яхом / так реп'яхом взявся; Взявся, як реп'ях кожуха* (Номис, 1993: 155), які мають значення, що хтось в'їдливий та набридливий. Усі ці стійкі народні порівняння означають «нахабно, невідступно переслідувати». Про людину, яка пристала не до своєї компанії народ говорить: *Причепив сі як ріп'як до кожуха* (Юрченко, Івченко, 1993: 127). Крім цього, флоронім *реп'ях* у складі компаративної ФО: *пристати як реп'ях / пристати як реп'ях до кожуха* (Мацюк, 2013: 173), за словами З.Мацюк, позначає хлопця, який наполегливо залицяється до дівчини.

Англійська паремія з досліджуваним флоронімом *He that sows thistles shall reap prickles* (Wilson, 1992: 758) вербалізує причинний зв'язок «дія → наслідок» та імплікує, що зло породжує зло. В американському варіанті англійської мови побутує паремія: *Gather thistles, except prickles* [US, Ont] (Mieder, 1992: 483, 592). Досліджуваний флоронім асоціюється з *розважливим вибором*.

Паремії біблійного походження *You can't grow figs from thistles* [US] (Mieder, 1992: 269); *Figs do not grow on thistles* [US] (Mieder, 1992: 592); *One cannot gather grapes of thorns or figs of thistles* (Wilson, 1992: 814); *Do men gather grapes of thorns, or figs of thistles* (Wilson, 1992: 814) пор. *Ви пізнаєте їх (лжепророків) за плодами їхніми; хіба збирають виноград з тернини або з будяків – смокви?* (Мт. 7:16) (Святе Письмо Старого та Нового Заповіту, 1992: 14) утілюють думку, що висновки слід робити ґрунтуючись на емпіричних даних. За аналогією побудована паремія *lilies don't spring from thistles* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 784), яка вербалізує думку, що «все передається за спадковістю». Позитивно конотований флоронім *lilies* протиставляється негативно конотованому *thistles* (Чернявська, 2019а: 158). Ту саму глибинну структуру має приказка *Of a thistle a prick, of a bramble commeth a brier* (Wilson, 1992: 758), де флоронім *thistle* протиставляється мероніму *prick*, який утілює еволюційний, градуальний компонент «результат».

Концепт *множинності* образно об'єктировано в англійській КФО *thick [plentiful] as thistles* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 445). Концепт *множинності* імпліковано в наступних українських ФО: *Як реп'яхів на собаці* (Ужченко, 2013: 421) яка означає «дуже багато». У прислів'ї *Сами в гріхах, як в реп'яхах, а ще й людей судять* (Номис, 1993: 322) досліджуваний флоронім порівнюється з гріхом, а елементи його семантики слугують основою для вербалізації концепту *гріховність*. Тут, об'єктивується логема біблійного походження (Мт. 7:1) *Не судіте, щоб вас не судили* (Святе Письмо Старого та Нового Заповіту, 1992: 14) та вербалізується концепт *лицемірство*. В українській мові побутує стійке народне порівняння: *В довгах як свиня в реп'яхах* (Юрченко, Івченко, 1993: 48); *Він у боргах по самі вуха, як свиня в реп'яхах* (Мишанич, 1984: 346). Саме так говорять про боржника, а флоронім *реп'ях* порівнюється з боргами. Паремія з досліджуваним флоронімом, що вербалізує концепт *погані звички*: *У свині своя звичка: як не в реп'яхах та в просі, то в болоті* (Мишанич, 1984: 275).

Жартівлива примовка «Ахи!» – парубок до дівки. А дівка до парубка: «*Головою в реп'яхи!*» (Багмут, 1963: 618) уживалася з метою залицання й відповідь дівчини означала, що парубок їй не до вподоби. Про нещирі, улесливі слова народ створив паремію: *Не ласка реп'яхи за пазуху класти* (Багмут, 1963: 364); *Не ласка – реп'яхи за пазуху класти* (Колоїз, 2016: 250), в якій вербалізується концепт *лукавство*.

Часом неодруженого чоловіка в українському просторіччі можуть жартома порівнювати з будяком, прим: *як будяк* (Мацюк, 2013: 317). Фразеологізоване порівняння *Наїжачитися як будяк*. (Ужченко, 2013: 76) означає розізлитися. В англійському просторіччі *bur* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 446); *cleave / cling / stick like a bur; to stick to somebody like a bur(r)* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 446) позначає набридливу людину якої важко позбутися. Фразеологізм *cleave together like burs* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 446) передає концепт близькості, нерозлучності. Отже, флоронім *bur* / *будяк* має сему «колючість», «набридливість» в обох мовах, асоціація з нерозлучністю є характерною для англійського флороніма, а семи «залицальник» та «старий холостяк» притаманні лише семантиці українського флороніма. Семантичні компоненти флороніма *будяк* можуть слугувати основою для вербалізації концепту *злість*. Крім цього, в українській квітковій символіці *будяк* є алегоричним образом пихатої, зневажливої та самовпевненої людини (Енциклопедичний словник символів культури України, 2015: 91).

В паремії *Коли батько каже «так», а мати – «сяк», росте дитина*,^[1, 2] як будяк (Мишанич, 1984: 192) прослідковуємо порівняння росту дитини й будяка. Так трапляється за умови батьківської непослідовності у вихованні дитини.

Приказка з образним порівнянням *Унав, як будяк, не вилізу ніяк* (Бобкова, Багмут, 1963: 195) вербалізує концепт *невдача*. Паремія *Хто вліз в будяки – хоч би и нерадий, то в їх уберецця* (Номис, 1993: 283) експлікує думку, що оточення впливає на людину. Прислів'я втілює концепт *неминучості*, а досліджуваний флоронім містить сему «погане оточення». Крім цього, елементи семантики досліджуваного флороніма сприяють вербалізації причинового зв'язку «дія → наслідок».

Класичний принцип справедливості, що набув пейоративного забарвлення під час Другої світової війни – (лат. *suum cuique*) кожному своє – об'єктивований в англійській паремії: *Ass loaded with gold still eats thistles* (Wilson, 1992: 814). В іншому англійському прислів'ї об'єктивується концепт жадібності, скупості: *a man that keeps riches and enjoys them not is like an ass that carries gold and eats thistles* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 242); *A miser is an ass that carries gold and eats thistles* [III] (Mieder, 1992: 412). Досліджуваний флоронім може уживатися як в прямому, так і в переносному значенні, при цьому підкреслюється його низька утилітарна вартість.

Англійська ФО з досліджуваним флоронімом *to grasp the thistle firmly* (Балла2, 1996: 515) має значення «не боятися труднощів, сміливо йти їм назустріч». Отож, в англійській мові семантика флороніма *thistle* може мати компонент «труднощі, неприємність».

Паремія *Гарно будяк цвіте, та ніхто квіти не рве* (Колоїз, 2016: 38) вербалізує незначущість квітів цієї рослини для українців. Семантичні складники досліджуваного флороніма сприяють об'єктивації концепту *непотрібності*.

Компаративна фразеологічна одиниця *Уліз як будяк серед чорнобривців* (Юрченко, Івченко, 1993: 19) передає концепт *невідповідності*. У ній йдеться про людину, яка не пасує до товариства. Концепт *невідповідності* образно об'єктивує англійська КФО, ірландського походження: *like the sun on the hilltop, but a thistle on the hearth* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 410). У фразеологізмі йдеться про людину, яка весела на людях, проте поганої вдачі вдома. Отже, флоронім *thistle* може асоціюватися з домашнім тираном в англійській побутовій свідомості.

В англійській фразеології зафіксовано образні порівняння з досліджуваним флоронімом: *simper like a mare eating thistles* [1575] (Thesaurus

of traditional English metaphors, 2006: 231); *Simpers like a mare when she eats thistles* (Wilson, 1992: 814); *She simpers like a mare when she eats thistles* (Wilson, 1992: 735), що передають концепт манірної / безглуздої посмішки. Досліджуваний флоронім уживається в денотативному значенні. В українській мові знаходимо подібну ідіому: *шкіритися як кінь до будяка* (Мацюк, 2013: 383), яка вживається на позначення сміху та стійке народне порівняння *Запишався як кобила до будяка* (Юрченко, Івченко, 1993: 70), яке репрезентує людину, що безпідставно поводить себе пихато.

Англійська приказка *he that hath good corn may be content with some thistles* [1639] (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 312); *He that has a good crop, may be doing with some thistles* [1721] (Wilson, 1992: 320); *He that has a good harvest, may be content with some thistles* (Wilson, 1992: 320) імплікує, що багатіям не слід перейматися через незначні прикрощі. В англійській мові також побутує паремія *Need of a blessing that kneel to a thistle* (Wilson, 1992: 814); *they have need of a blessing that kneel to a thistle* [1580] (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 863), у цих контекстах досліджуваний флоронім має семи «прикрість, неприємність, проблеми».

В українському фольклорі побутують приказки: *Розум (ум) у пен'яхах* (Ужченко, 2013: 430); *Пен'яхи в голові* (Ужченко, 2013: 421). Так говорять про недалеку / нерозумну людину. Думка, що лінивий мозок деградує, закодована в англійських пареміях: *If brain sows not corn, plants thistles* (Wilson, 1992: 814); *if the brain sows not corn, it plants thistles* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 306); *If brain sows not corn, it plants thistles* [US] (Mieder, 1992: 555) – неконструктивне мислення перетворюється на деструктивне. Досліджуваний флоронім асоціюється з лихими думками / намірами у цьому контексті. Компоненти семантики флороніма *thistles* є частиною бінарної опозиції «добро – зло» в англійській мові, тоді як в українській досліджуваний флоронім може асоціюватися з глупотою.

Низка паремій дожовтневого періоду передають подекуди негативне ставлення до священнослужителів та багатіїв: *Попи, дяки і кулаки – все одно, що будяки* (Бобкова, Багмут, 1963: 221); *Будяки – як попи та дяки: і не сій, а вони родяться* (Бобкова, Багмут, 1963: 221); *Піп і дяк – один будяк* (Бобкова, Багмут, 1963: 221); *Дяк – що будяк: хоч трошки, а вколе* (Бобкова, Багмут, 1963: 226) (Мишанич, 1984: 356). Досліджуваний флоронім має сему «колючість» та пейоративне забарвлення.

Меронім *thistle-down* (Балла2, 1996: 515), який позначає пушок насіння будяка, може слугувати частиною компаративної ФО *as light as*

thistle-down (Балла2, 1996: 515) – легкий як пух. Отже, флоронім *thistle* може мати сему «легкість» в англійській мові. В ірландській побутовій свідомості *thistle-down* (Thesaurus of traditional English metaphors, 2006: 445) може позначати дітей, що тиняються без догляду. Отож, досліджуваний меронім може асоціюватися з недоглянутою дитиною.

Аналізований флоронім ситуативно може асоціюватися з народженням, як-от: *У будяках найшли (знайшли)* (Ужченко, 2013: 76). В цьому евфемістичному фразеологізмі досліджуваний флоронім є змінним елементом: *У квітці найшли (знайшли)*, (Ужченко, 2013: 239). Ця ФО побутує у степових говірках Донбасу. Пейоративного забарвлення надає семантиці флороніма будяк фразеологізм *викинути в будяки* (Мацюк, 2013: 300) – саме так на теренах Західного Полісся говорять про жінку в якій стався самовільний аборт (викидень). Аналізований флоронім втілює локативну ознаку в обох випадках.

У світовій культурі *чортполох* означає виклик, аскетизм, мстивість, мізантропію. В християнській символіці його колючки символізують муки Христа, а також зло, гріх, земні печалі; злобу, що посягає на доброчесність (Cooper, 1987: 170). В емблематиці *thistle* (Longman Dictionary of English Language and Culture, 2003: 140) *чортполох* є національною емблемою Шотландії. Ця квітка припала до душі шотландським горцям ще в VIII столітті, коли врятувала скоттів від нічної навали ворожого війська вікінгів, які босоніж намагались підкрастися й захопити шотландців, коли ті спали (Encyclopaedia Britannica, 2025). Ще одна культурна реалія із досліджуваним флоронімом *the Order of the Thistle* (Балла2, 1996: 515) / *Орден Чортполоха* – найвищий шотландський лицарський орден, що складається з 16 шотландців, яким надається цей титул на знак пошани за видатні досягнення. В геральдиці квітка *чортполоха* фігурує на гербах Шотландії, Великої Британії та Нової Шотландії (провінція Канади) (Longman Dictionary of English Language and Culture, 2003: 955).

У вірші *Lago Maggiore* П. Куліш так описує Батьківщину: «В тобі, рідний краю, Люди туманіють; По степах твоїх розлогих Будяки красніють» (Куліш, 1861). Флоронім будяк вживається для створення образу запустіння. На думку укладачів «Енциклопедичного словника символів культури України», образи бур'янів використовуються для алегоричного відображення межі, пустки, занепаду, запустіння, ледачкуватості, безгосподарності, нужденного життя, безпросвітних злиднів, а будяк може слугувати алегоричним образом пихатої, зневажливої та самовпевненої людини (Енциклопедичний словник символів культури України, 2015: 91).

Висновки. Англійці високо поцінують *clover* / *конюшину* як сільськогосподарську культуру та вважають матр'ю зернових культур. Унаслідок глобалізації й діалогу культур, чотирилисник *four-leaved clover* асоціюється з удачею в обох лінгвокультурах. Уживаючись у поєднанні з атрибутом *sweet*, флоронім *clover* має інгерентні семи «пахучість, духмяність». Крім цього, досліджуваний флоронім має семи «множинність», «розкоші, багатство, комфорт» та може асоціюватися із суспільством в англійській мові, а в степових говірках Донбасу побутує фразеологізм із діалектним варіантом флороніма *кашка*, компонентами значення якого є семи «безвихідь, скрутне становище». Досліджуваний флоронім може мати локативну ознаку в обох мовах. Флоронім *конюшина* не зазнала широкої фразеологічної вербалізації в українській мові.

Асоціації з нарцисизмом надають флороніму *нарцис* / *narcissus* пейоративного забарвлення, а назва цієї квітки стала загальною в обох мовах. Як в українській так і в англійській фразеології досліджуваний флоронім має семи: «егоїзм», «самозакоханість». Винятково в англомовному просторі квітка *daffodil* є ознакою весни та національною емблемою Уельсу, а в українській фразеології флоронім *нарцис* може асоціюватися з акуратним парубком.

Флоронім *чортполох* / *thistle* має семи «колючість», «неприємність» і не має чіткої аксіологічної маркованості в обох фразеологіях. Так, в англомовному світі флоронім *thistle* є національною емблемою Шотландії та репрезентує найвищу шотландську нагороду – *the Order of Thistle*, є геральдичним символом, водночас досліджуваний флоронім має семи «труднощі», «легкість», що вказує на певну амбівалентність семантики аналізованого флороніма в англійській мові. А в українському паремійному просторі, флоронім *чортполох* має сему «непотріб», і в той же час слугує оберегом від нечистої сили в наївному світобаченні обох народів. Флоронім будяк має семи: «старий холостяк», «залицьяльник», «набридливий», «прикрість», може мати пейоративну асоціацію з гріхом. Складники значення досліджуваного флороніма є частиною причинового зв'язку «дія → наслідок» в українській мові. Дослідження отримає продовження у зіставленні семантики інших фразеологічно об'єктивованих флоронімів в українській та англійській мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балла, М. (1996). *Англо-український словник:* у 2т. Близько 120000 слів / уклад М. Балла. Київ : Освіта, 1996. Т. 2. 712 с.
2. Балла, М. (1996). *Англо-український словник:* у 2т. Близько 120000 слів / уклад М. Балла. Київ : Освіта. Т. 1. 752 с.

3. Бобкова, В., & Багмут, А. та ін. (1963). *Українські народні прислів'я та приказки: дожовтневий період* / упоряд. В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут. Київ : Держ. вид. худ. літ. 791 с.
4. *Енциклопедичний словник символів культури України*. (2015). / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.
5. Жайворонок, В. (2006). *Знаки укр. етнокультури: словник-довідник*. Київ: Довіра. URL: http://ukrlit.org/slovnkyk/zhaivoronok_znaky_ukrainskoj_etnokultury
6. Колоїз, Ж. (2016). *Російсько-український тлумачний словник паремій* / за ред. проф. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В. 454 с.
7. Коцюба, З.Г. (2010). *Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbsькому просторі (від універсального до національного): монографія*. Львів : ДП «Видавничий дім «Укрпол». 472 с.
8. Куліш, П. (1861). *Вірш «Lago Maggiore»*. Публічна електронна бібліотека української художньої літератури. URL: <http://ukrlit.org/>
9. Мацюк, З. (2013). *Що сільце, то нове слівце: словник фразеологізмів Західного Полісся*. Луцьк : Вежа-Друк. 476 с.
10. Мишанич, С.В. (1984). *Українські прислів'я та приказки : збірник* / упоряд. С. В. Мишанич ; Упоряд., вступ.ст. М.М. Пазяк. Київ : Дніпро, 1984 . 390 с.
11. Номис, М. (1993). *Українські приказки, прислів'я і таке інше*. Уклад М. Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ : Либідь, 1993. 768 с
12. *Святе Письмо Старого та Нового Заповіту*. (1992). Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, арамейськими та грецькими текстами. Ukrainian Bible 63 DC. United Bible Societies. 50M. 1070+352 с
13. *Словник української мови*. (1970–1980). Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua>
14. Ужченко, В. та ін. (2013). *Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу* / В. Ужченко, Д. Ужченко. Вид. 6-е, доповн. й переробл. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 552 с.
15. Чернявська, А. (2019). Фразеологічна об'єктивація колективних уявлень про троянду в українській та англійській мовах. *Вчені записки ТНУ ім. В.І.Вернадського, Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*, Том 30 (69) № 3, Ч. 2, 24–32. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/05>
16. Чернявська, А.В. (2019а). Символізм флороніма лілія в українській та англійській мовах (на матеріалі фразеологізмів і художніх творів). *Закарпатські філологічні студії*, № 8, Том 1, 155–159. URL: http://www.zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/8/part_2/32.pdf
17. Юрченко, О.С., & Івченко, А.О. (1993). *Словник стійких народних порівнянь*. Харків : Основа. 176 с.
18. Biedermann H. (1994). *Dictionary of Symbolism. Cultural Icons and the meanings behind them*. Translated by James Hulbert. A meridian book. NY. 484 p.
19. Cirlot, J.E. (2001). *A dictionary of symbols*. Translated by Jack Sage. Routledge: London. 2001. 419 p.
20. Cooper, J. (1987). *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols*. Thames and Hudson Ltd, London. 212 p.
21. *Encyclopaedia Britannica*. (2025). Thistle. URL: <https://www.britannica.com/>
22. *Lexico*. (2019). Powered by Oxford. URL: <https://www.lexico.com/en>
23. *Longman Dictionary of English Language and Culture*. (2003). 6th impression. Longman: Pearson Education Ltd. 1568 p.
24. Mieder, W. (1992). *A Dictionary of American Proverbs*. W. Mieder. New York: Oxford University Press. 1992. 710 p.
25. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. (1995). 5th ed. / ed. by J.Crowther. Oxford: Oxford University Press. 1428 p.
26. *Oxford Learner's Dictionaries*. (2025). Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
27. *The Facts On File Dictionary of Allusions*. (2009). / Ed by Martin H. Manser New York. 532p.
28. *The Free Dictionary by Farlex*. (2015). Farlex Dictionary of Idioms. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/>
29. *The Penguin Dictionary of English Idioms*. (2002). Daphne M. Gulland, David Hinds-Howell. London: Penguin Reference. 378 p.
30. *Thesaurus of traditional English metaphors*. (2006). 2nd ed. / ed.by P.Wilkinson. London: Routledge, Taylor & Francis e-Library. 2009 p.
31. Wilson, F.P. (1992). *The Oxford Dictionary of English Proverbs*. 3rd ed. / ed. by F.P. Wilson. Oxford: Clarendon Press. 930 p.

Отримано: 29.08.2025
 Прийнято: 06.10.2025
 Опубліковано: 30.10.2025

